Апасиев

РИМСКО ПРАВО

Димитар Апасиев

РИМСКО ПРАВО

Учебник

Автор:
д-р Димитар Апасиев – вонреден професор

РИМСКО ПРАВО
У Ч Е Б Н И К

Рецензенти:
проф. д-р Мирјана Поленак-Аќимовска
проф. д-р Гоце Наумовски

Лектор:
Толе Белчев

Техничко уредување:
Димитар Апасиев

Дизајн на корица:
Крсте Шупев

Издавач:
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

За издавачот:
уредник на издавачка продукција на УГД
проф. д-р Лилјана Колева Гудева

Објавено во Е-библиотека
https://e-lib.ugd.edu.mk

DOI: https://www.doi.org/10.46763/9786082770741

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

34(37)(075.8)

АПАСИЕВ, Димитар
Римско право [Електронски извор] : учебник / Димитар Апасиев. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Правен факултет, 2024

Начин на пристапување (URL): http://e-lib.ugd.edu.mk/1209. - Текст во PDF формат, содржи 207 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 05.09.2024. - Фусноти кон текстот. - Биографија:
стр. 205-206. - Библиографија: стр. 193-204

ISBN 978-608-277-074-1

а) Римско право -- Високошколски учебници

COBISS.MK-ID 64395269

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ

д-р Димитар Апасиев – вонреден професор

РИМСКО ПРАВО

У ч е б н и к

Штип, 2024

ПРЕДГОВОР

Овој мој прв универзитетски учебник по *Римско право* првенствено е наменет за студентите од прва година на Правниот факултет при Државниот универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, кои овој предмет го слушаат како задолжителен во вториот семестар од додипломските студии. Тој може да им послужи како дополнителна литература при подготовка на семинарските задачи или, пак, за полагањето испити и на студентите на втор циклус постдипломски / мастер студии, а особено на оние кои го имаат оптирано предметот *Римско кривично право* (во рамки на Казнено–правната насока). Исто така, тој може да им биде корисен и на докторантите од потпрограмата „Римско право“, во рамките на трет циклус студии на државните универзитети.

Учебников е плод на мојата научно-истражувачка и практична работа со студентите, за време на предавањата и на вежбите по предметот Римско право, кои изминативе академски години континуирано ги држев на Правниот факултет при УГД – Штип. Ракописов е и своевиден сублимат и продолжение на двете мои скрипти по *Римско право – I* и *II* (од 2015 и од 2019 година), кои досега се користеа како дополнителни учебни помагала.

Имено, римското право, во суштина, беше процесно право, па цениме дека ваквото претставување на организацијата на инокосните и колегијалните органи, кои ја вршеа кривичната јурисдикција во античката римска држава, ќе биде интересно четиво за студентите по право, кои за прв пат се среќаваат со оваа материја од доменот на правната романистика.

Се надеваме дека ваквиот приказ, со посебен акцент на римското јавно, поточно римското судско право, односно, на правосудниот систем на Римјаните од првиот (монархистички / кралски) и од вториот (републикански) период на нивниот милениумски државно-правен развој, ќе им даде на младите правници доволен увид во начинот на тогашното правораздавање, а на подобрите од нив ќе им послужи како појдовна основа за понатамошни попродлабочени истражувања на оваа мошне значајна правно-историска материја.

А п а с и е в
август 2024

[N]ihil es[t] homine nobili dignius quam cognitio […] iuris. Primum quidem ejus quod omnes homines hominibus, et gentes gantibus sociat; deinde vero parti[i], cujus partem non exiguam facit jus Romanum a plerisque populis adoptatum, per se quoque supra omnia Civitatum jura dignissimum nosci, ut quod perfectum excultumque sit experimentis tam magni tamque diuturni Imperii… Tam evidens… est ejus Juris in plerisque partibus, iis maxime, quae ad contractus aut damnum injuria datum pertinent, aequitas, ut, ad quos populos Romana arma pertingere nunquam potuerunt…, eo leges Romanae sine vi ulla, justiae suae vi triumphantes, pervenerint.

Hugo **Grotius**
Epistolae ad Gallos – CL

За еден благороден господин, ништо повредно нема од изучувањето на правото: најпрвин доаѓа она право коешто врзува човек со човек и народ со народ; а потоа е изучувањето на правото на татковината. Не мал дел од ова се содржи во римското право, кое е усвоено од повеќе народи – но, самото по себе, тоа е и највредно за изучување; бидејќи стои над сите [национални] права... оти е развиено и усовршено со искуството на една толку голема и долготрајна Империја.

Хуго **Гроциус** / Иго Гроциј
Хамбург, 16 ноември 1633

С О Д Р Ж И Н А

ВОВЕД: РИМСКОТО СУДСКО ПРАВО 1

ДЕЛ I
СУДОВИТЕ ВО КРАЛСТВОТО

ГЛАВА 1: **ПРИВАТНИ СУДОВИ** (СЕМЕЈНО ПРАВОСУДСТВО)
1.1. **АГНАТСКИ СУДОВИ –** Домашно [куќно] судство 10
1.2. **КОГНАТСКИ СУДОВИ –** Фамилијарно [роднинско] судство 13
1.2.1. СУДЕЊЕ НА ЖЕНАТА 13
1.2.2. СУДЕЊЕ НА ДЕЦАТА 16

ГЛАВА 2: **ЈАВНИ СУДОВИ** (ДРЖАВНО ПРАВОСУДСТВО)
2.1. **ИНОКОСНИ СУДОВИ** 20
2.1.1. РЕКСОТ – Врховен судија 20
2.1.1.1. *Изворно кралско правосудство* 20
2.1.1.2. *Делегирано кралско правосудство* 24
2.1.2. ИНТЕР-РЕКСОТ – Вонреден судија 27
2.1.3. ПОНТИФЕКСОТ – Верски судија 29
2.2. **ЗБОРНИ СУДОВИ** 31
2.2.1. КОЛЕГИУМИТЕ – Религиски судови 31
2.2.1.1. *Понтифицискиот колегиум* 31
2.2.1.2. *Аугурскиот колегиум* 34
2.2.1.3. *Харуспицискиот колегиум* 35
2.2.1.4. *Фецијалниот колегиум* 36
2.2.2. КУРИИТЕ – Демократски судови 38
2.2.3. СЕНАТОТ – Аристократски суд 42

ДЕЛ II
СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКАТА

ГЛАВА 3: **МАГИСТРАТСКИ КРИВИЧНИ СУДОВИ** (К О Е Р Ц И Ц И И)
3.1. **РЕДОВНИ КОЕРЦИЦИИ** – *СУДОВИ ВО МИРНОДОПСКИ УСЛОВИ* 47
3.1.1. С у д о в и т е в о Р и м 47
3.1.1.1. ВИШИ ПРАВОСУДНИ МАГИСТРАТИ 49
3.1.1.1.1. *Конзули* 49
3.1.1.1.2. *Трибуни* 55
3.1.1.2. ДРУГИ ПРАВОСУДНИ МАГИСТРАТИ 63
3.1.1.2.1. *Цензори* 63
3.1.1.2.2. *Претори* 69
3.1.1.2.3. *Едили* 73
3.1.1.2.4. *Квестори* 79
3.1.1.3. НИЖИ ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИЦИ 81
3.1.1.3.1. *Vigintiviri* 82
3.1.1.3.2. *Apparitores* 85

3.1.2. СУДОВИТЕ ВО ПРОВИНЦИИТЕ 92
3.1.2.1. ГУБЕРНАТОРИ 92
3.1.2.2. ПУБЛИКАНИ 96
3.2. НЕРЕДОВНИ КОЕРЦИЦИИ – *СУДОВИ ВО ПОСЕБНИ ОКОЛНОСТИ* 99
3.2.1. ВОНРЕДНИ СУДОВИ 101
3.2.1.1. ДЕЦЕМВИРИ 101
3.2.1.2. ТРИУМВИРИ 102
3.2.1.3. ДИКТАТОР 105
3.2.2. ВОЕНИ СУДОВИ 109
3.2.2.1. ГЛАВНИ ВОЕНИ СУДОВИ 111
3.2.2.1.1. *Дуксот* 111
3.2.2.1.2. *Стројот* 115
3.2.2.2. ПОМОШНИ ВОЕНИ СУДОВИ 117
3.2.2.2.1. *Офицерско правосудство* 117
3.2.2.2.2. *Подофицерско правосудство* 121

ГЛАВА 4: **НАРОДНИ КРИВИЧНИ СУДОВИ** (К О М И Ц И И)
4.1. **ЦЕНТУРИЈАТСКИ КОМИЦИИ** – КРИВИЧНИ [КАПИТАЛНИ] СУДОВИ 125
4.2. **ТРИБУТСКИ КОМИЦИИ** – ПРЕКРШОЧНИ [ДЕЛИКТНИ] СУДОВИ 131

ГЛАВА 5: **СЕНАТСКИ КРИВИЧЕН СУД** (П А Т Р И Ц И И)
5.1. *Структура на републиканскиот Сенат* 137
5.2. *Надлежност на републиканскиот Сенат* 142

ГЛАВА 6: **СПЕЦИЈАЛНИ ПОРОТНИ СУДОВИ** (К В Е С Т И И)
6.1. **ПРИВРЕМЕНИ КВЕСЦИИ** – Нередовни кривични судови 147
6.2. **ПОСТОЈАНИ КВЕСЦИИ** – Редовни кривични судови 148
6.2.1. ВНАТРЕШНА ОРГАНИЗАЦИЈА 149
6.2.2. ВИДОВИ КВЕСЦИИ 151
6.2.2.1. *Репетундиска квестија* 152
6.2.2.2. *Пекулаторска квестија* 154
6.2.2.3. *Фалциска квестија* 155
6.2.2.4. *Амбитуска квестија* 156
6.2.2.5. *Мајестатска квестија* 164
6.2.2.6. *Сикариска квестија* 173
6.2.2.7. *Инјуриска квестија* 180
6.2.2.8. *Адултериска квестија* 183

ЛИТЕРАТУРА 193

БИОГРАФИЈА 205

В О В Е Д
Римското судско право

Новите писатели секогаш веруваат дека или нешто посигурно ќе изнесат за настаните, или дека ќе ја надминат сировата антика со вештината на своето пишување...!? А јас, пак, дури ја повторувам во мислите сета оваа старина, немам никаква грижа – оти таа не може писателот да го одврати од вистината, туку може само духот негов да го разбранува…

Titus **Livius**, *Ab urbe condita* (I век)

Без оглед на тоа што содржината на правото претежно е определена од државната целесообразност, неговата *форма* сепак се наоѓа вон и над подрачјето на влијание на државните цели. Затоа, ние би го започнале овој универзитетски учебник со претпоставката дека правниот и државниот поредок не се идентични, туку напротив – дека понекогаш правото настапува наспроти државата, како свет со свои посебни законитости! Оттука, **процесното право** има за цел да помогне во остварувањето на материјалното право, но тоа не го негира неговото безусловно важење – тоа си постои паралелно и кога можеби не ѝ служи на остварувањето на „целта на правото“ [Rudolph Ritter von Jhering / 1818–1892], туку дури и кога се јавува како пречка за остварување на таквата мисија. Имено, токму на теренот на процесното право ние ја сфаќаме проблематичноста на сето правно, а тоа е дека - во доменот на правото - средството/инструментот/правниот лек (*remedium*) има тенденција да стане своја сопствена цел! Оти, само правото познава исклучиво „категорички императиви“, па оттука и процесните норми имаат заповеднички, а не хипотетички карактер: впрочем, наредбодавниот тон на правото не познава степени; законотворецот никогаш ниту го крева, ниту го спушта својот заповеднички глас – тој го бара она што го бара, севезден со истата апсолутно обврзувачка волја. И токму оваа независност во важењето на процесното vis-à-vis материјалното право својот догматски израз го наоѓа во острото разликување на процесно-правниот од материјално-правниот однос, за чиешто потврдување тој мора да послужи и, врз основа на тоа, доведува до многукратни последици in praxis. Но, навидум толку сложената и модерна идеја за *своевидноста* на процесното право ѝ е својствена, всушност, уште на примитивната правна мисла. На пример, за доморогецот Алберт Швајцер вели дека тој „казната ја чувствува како справедливост само кога делото му е докажано и тој мора да го признае тоа. Сѐ додека сѐ уште може да одрекува со каков и да е привид на веродостојност, тој најискрено беснее против осудата – иако навистина е виновен. За таа црта на примитивниот човек мора да води сметка секој што има работа со него“ (цит. кај Радбрух, 2008).

Традиционално, теоријата за казненото право прави разлика помеѓу учењата за *основот* (*causa*) и учењата за *целта* (*thelos*) на **казнувањето**. Но, оправдувањето на казнувањето што не ја вклучува државата му припаѓа на дамнешното преддржавно минато. Оти обете овие прашања произлегоа од определена историска ситуација на едно време кога државата, сѐ уште невтемелена врз народната волја, му беше спротивставена на поединецот како нешто туѓо во кое тој немаше никакво активно учество: „Наспроти поединецот, државата напросто е некој друг“ [Immanuel Kant / 1724–1804]. Денес, кога демократската правна држава треба да се заснова врз волјата на народот, било да е тоа сфатено како аритметичко мнозинство или како некаков друг вид на интеграција, таа наспрема поединецот не е веќе „некој друг“, туку напротив

„сите ние“. Оправдувањето на вака сфатената народна (демотска) држава во себе го вклучува и овластувањето да казнува, што е нужно за нејзиното самоодржување.

А во правната мисла несомнен е заклучокот дека врвот на **античкото казнено право** - како материјално, така и процесно - е достигнат токму за време на римската држава, а особено во времето на Републиката. Имено, поделбата на *Iudicia privata* (граѓанска постапка) и *Iudicia publica* (кривична постапка) долго време беше непозната за Римјаните, сè додека првиот принцепс Октавијан Август, околу 17 год. пр.н.е., не изврши јасно разграничување помеѓу овие два облика на судската процедура – со двата т.н. Јулиеви закона: *Lex Iulia de iudicis privatis* и *Lex Iulia de iudicis publicis.* За разлика од подоцнежното средновековно право - кое беше феудално, авторитарно и арбитрарно - старовековното право се засноваше врз идеите на социјална стабилност и одбрана на status quo-то, што значеше и конзервирање на класните разлики. Но, организационите и функционалните правила на римската кривична постапка, во текот на римската историја, постојано се менуваа. Всушност, пошироката европска историја на кривичното процесно право - како доктрина, легислатура и јудикатура - нѝ укажува на тоа дека промените во оваа област се движат од помали корекции во организациско-функционална смисла, па сè до радикални реформи на концептуалната поставеност и коренити темелни преобразби во доминација на различните начела на коишто фундира правораздавањето. Ќе забележиме дека секоја промена има своја визија, но ниту една нема, или барем не постигна, своја перфекција – а причината за тоа лежи во малигно корумираниот карактер на секој државен ситем т.е. на државната администрација и правосудна управа коишто треба да ја спроведат. Поради тоа, во секоја судска [кривична] постапка, во секој период, можат да се воочат „црни дупки“ кои се производ на несовршената човекова природа и на расипливиот човеков карактер.

Во историјата на Рим се редеа години на стабилност и благосостојба, грубо пресекувани со години на безмилосно крвопролевање; години на растеж и развој, заменети со години на страв и беда; по неколку добри владетели, на престолот ќе стапнеше еден изопачен и неспособен, кој уништуваше сè што беше пред него направено. И покрај тоа што **Римското право** (*Ius Romanum* или *Ius Romanorum*) сигурно е еден од најелаборираните световни правни системи, кој сè уште е импресивен со богатството на идеи и правни институции – генеричкиот поим римско право опфаќа огромен период од речиси тринаесет векови, односно се однесува на периодот „од Ромул до Јустинијан“ [VIII век пр.н.е. – VI в.н.е.]. Низ сиот овој огромен период римското право се развиваше како право на римската држава [Кралство –> Република –> Империја], при што помина низ неколку карактеристични фази кои се обележани со значајни случувања во историјата на римскиот civitas – кои, пак, беа одраз на она што се случуваше, пред сè, во политичко-економската структура на општеството. Токму заради подобро снаоѓање во оваа огромна временска епоха, ние ќе ја прифатиме четвороделната поделба на проф. Антун Маленица (Маленица, 1996) којшто целокупниот период на римското право го дели на:

1. *Архаично* или *старо* – кое трае од основањето на градот Рим, па сè до носењето на првиот пишан закон *Lex XII tabularum* [VIII–V в. пр.Хр., поточно 754–450 год. пр.н.е.];
2. *Преткласично* – кое трае од носењето на Законот на 12 таблици до раѓањето на Исус Христос [450–4 год. пр.н.е.];
3. *Класично* – кое ги опфаќа првите три века од нашата ера [I–III в.]; и, конечно,
4. *Посткласично римско право* – кое се однесува на последните три века на Империјата [III–VI в.].

Несомнено е дека Римјаните им одржаа вистинска лекција по право на сите антички, средновековни и современи народи – токму поради тоа што нивниот правен

систем беше составуван низ „ситото и решетото“ на многумина разборити и доблесни правници. Не е тешко да се заклучи дека римското право, на чијашто правна традиција фундира и нашето современо национално право, како дел од поголемото евро-континентално правно семејство од т.н. *Civil Law тип*, првенствено беше процесно право, односно главно се развиваше под процедурална закрила – бидејќи правниот поредок на Римјаните беше востановен токму како **систем на тужби**, а не како модерните правни системи, кои претежно функционираат како „системи на [субјективни] права“ (англ. *rights*). Имено, Римјаните со потполно право велеа: *Ubi remedium, ibi ius* – „Каде има тужба, таму има право“, оти интуитивно знаеја дека за луѓето е многу побитно како правото се раздава, отколку како тоа се создава! Значи за нив тужбата, како средство, беше primus; а правото, како цел, беше secundus (никако обратно) – оти само преку средството можеме да стигнеме до целта. Тоа е логиката која провејува во праксата на племенитите јуриспруденти низ сите изминати времиња, од кои најумните беа образовани во духот на *природното право*, а не во духот на вулгарно-буквалистичкиот правен позитивизам.

Уште класичниот римски правник Гај (Gaius / средина на II век), во своите познати Институции, велеше дека „сето право со кое се служиме се однесува или на лица, или на ствари или на тужби“.[1] Според најголем број автори, **судските постапки**, односно процесното право или „правото кое на тужбите се однесува“ (*Ius quod ad actiones pertinent*) сепак, не се вбројуваше во доменот на јавното право (IVSPVBLICVM)[2] – што, пак, е доста проблематично гледиште. Има автори кои велат дека сфаќањата на римските правници-јуриспруденти за правото на тужба (*ius actio*) не дозволува да се говори за *тужбено право* [процесно / процедурално / формално право], сфатено во денешна смисла на зборот, како правна гранка, туку само за судска постапка односно процес т.е. процедура на судење. Имено, само делумно е точен ставот дека исклучиво прагматизмот беше основниот лајтмотив на целото римско право, како право на Римјаните кои како народ важеа за мошне практични луѓе – односно, дека правото се развива само во директна врска со потребите на општеството, без било каква врзаност за повисоки уставни норми или одредени филисофски правци и теориски концепции. Но, сепак, не можеме во целост да се согласиме дека за сметка на прагматизмот, сфатен во неговата пежоративна смисла, Римјаните немаа продуховени и подлабоки есенцијални теориски јуристички гледишта. Всушност развивањето на јуснатурализмот, влијанието на стоицизмот и неговите распространети учења, познавањето на прецедентот и постоењето на правичноста (*aeqitas*) како извор на правото доволно говори дека Римјаните беа многу понапред во сфаќањата од она што ние можеме да си го замислиме.

Оттука, цениме дека проучувањето на историјата на римското право би било непотполно без проучување на историјата на **римското кривично процесно право**.

[1] Gai, *Institutiones*, I, 8: Omne autem ius quo utimur vel ad personas pertinet vel ad res et vel ad actiones pertinet! Гај бил прилично непознат правник во времето во кое живеел, иако подоцна стекнува огромна популарност. Тој е своевидна енигма во правната историја – не му се знае ниту вистинското име, ниту потеклото, ниту занимањето. Иако не поседувал „право на одговор“ (*ius respondendi*), *Lex citationis* го вбројува меѓу петмината „правни авторитети“ (*iuris auctoritatis*). Најпознато Гаево дело е *Institutiones* во четири книги, кое што подоцна ќе стане обрзец за Јустинијановите Институции. Ракописот на ова капитално дело е пронајден сосем случајно, од страна на Нибур (Niebuhr) – во 1816 год. Тој го пронашол на еден палимпсест во Каптолската библиотека во Верона, а одредени празнини кои не можеле да се прочитаат се пополнети со делови од еден папирус од Египет, откриен во 30-те години на XX век. Ова Гаево дело е особено значајно затоа што тоа е единственото комплетно сочувано дело на класичните јуриспруденти кое, во непроменет облик, стигнало до нас. Исто така, за некои прашања (како, на пример, за римската легисакциона постапка) Институциите нѝ се единствениот извор! Останати негови дела се: *Коментар на Законот на 12 таблици*, *Коментар на преторскиот едикт*, неколку монографии, како и спорното дело *Res quottidianae* [*sive Aureae*].

[2] Старите Римјани, впрочем, како и сите антички народи, беа без развиена јазична интерпункција. Тие имаа само големи букви (*maiuscule*), а ја немаа ниту буквата U, исто како ни буквите J, K, W, Y и Z.

Точен е впечатокот дека ако при проучувањето на некои процесноправни проблеми кои се во доменот на нашиот научен интерес ја занемариме нивната *историска димензија*, односно ако нивниот исход не го побараме далеку во минатото, ние се лишуваме од секаква можност научно да го следиме и да го предвидиме нивниот иден развиток. На тој начин, современото право и правната наука се градат како резултат на правно-историското наследство, наталожените искуства и правилата пренесени од богатата духовна и цивилизациска ризница – па затоа нѝ се чини потребно да ја оправдаме тезата дека под површината на она што се нарекува „современост“, всушност лежат длабоки траги од правната повест т.е. како што умесно забележува еден современ процесуалист: „Кога принципите на модерното правосудство се набљудуваат историски, тогаш [гледаме дека] тие не се ниту ‘модерни’, а ниту ‘современи’ во вистинското значење на овие поими... Оти сите овие принципи беа познати и применувани уште во римската [класична] постапка. Разликата е единствено во досегот на нивната тогашна и сегашна примена“ (Зороска-Камиловска, 2004).

Имено, дејноста на римската држава не се сведуваше само на пропишување и санкционирање на приватно-правни правила од имотнотните или личните односи на граѓаните, туку една од нејзините главни дејности беше и *заштитата од напади* кои беа усмерени против основите на робовладетелскиот поредок и егзистенцијата на робовладетелската држава. Таквата држава, низ целата своја историја, прилично грижливо - со многу острина и многу успешно - ја исполнуваше оваа своја основна задача, а едно од средствата за нејзиното исполнување, покрај нормите на материјалното кривично право, беа и нормите на формалното кривично право или правилата на **кривичната постапка** – односно правилата за формите/облиците на заштита на постоечките права на граѓаните. Затоа, во објективна смисла на зборот, него го сочинуваа и оние правни правила што ги регулираа прашањата за средствата и акциите што ги употребуваа титуларите на субјективните права за да го активираат гломазниот државен принуден апарат, со цел заштита на своите права од било каква узурпација (Puhan, 1955).

Од аспект на **с т р у к т у р а т а**, правилата на римското кривично процесно право првенствено се однесуваа главно на две големи групи прашања кои ги даваат и двата суштински поврзани дела на процесното право во целина, односно на т.н. *казнено процесно право во поширока смисла* на зборот – од кои, поради ограничените просторни можности, во ова истражување ќе биде детално разработен само првиот дел:

1) **Организационото процесно право** или уште наречено и „судско право“ (англ. judicial law) ја опфаќа целокупната организација на кривичното [право]судство и кривично-правната јурисдикција, односно системот на казненото правораздавање. Значи тука влегуваат првенствено прашањата за ингеренциите и судирот на *надлежностите* меѓу државните органи кои ќе ја спроведуваат постапката (судии, поротници, арбитри, правосудни магистрати и сл.); потоа прашањето за положбата, изборот и/или именувањето на *судиите* и на *поротниците*; па судискиот *статус* т.е. овластувањата, привилегиите, правата и должностите кои тие ги имаа за време на нивниот мандат; потоа прашањето за евентуален реизбор, разрешување или *изземање* на судечките судии во конкретни случаи; понатаму прашањето за бројниот *состав* на судот или на другите органи, служби или лица кои беа вклучени во процесот на правораздавање; и конечно низата прашања кои се однесуваат на судските *дејствија* и нивното дејство, судските *такси* и процесните *трошоци* за работа; а во доменот на организациското кривично процесно право би можеле да ги вброиме и правилата за *изворите* (*fontes iuris*) т.е. карактерот на нормите на самото право, како и нивното *важење* – било да е тоа временско, просторно или персонално.

2) **Функционалното процесно право** или уште наречено и кривично процесно право во потесна смисла, односно „кривична постапка“ (англ. criminal procedure) –

главно ја опфаќа значајната функцијата на правораздавањето во кривичните предмети т.е. самиот судски *процес* и *фазите* низ кои тој се одвива, односно етапите по кои се развива судењето. Значи, покрај прашањата за *текот* и *степените* на постапката, тука влегуваат и важните прашања кои се однесуваат на: процесните принципи или *начелата* на постапувањето; процесните *субјекти* односно странките и нивните застапници/полномошници, како и инструментите кои им стојат на располагање т.е. *дејствијата* кои тие можат да ги преземаат; самата постапка на *докажување* и доказните средства кои притоа се применуваат; како и низа други процесни *институти* и правни установи кои се среќаваат во еден судски спор (на пример: *застоите* на постапката, судското *порамнување*, правната *помош* од други надлежни органи, решавањето на *прејудициелните прашања* и сл.).

***

Како што веќе напоменавме, во продолжение на овој учебник ќе бидат опфатени видовите судови кои постоеја во Рим од неговото основање па сè до почетокот на империјалниот период (VIII – I век пр.н.е.), што опфаќа период од речиси осум векови, а ќе се направи обид за посебен осврт на поставеноста и организацијата на римскиот судски систем во периодот на Кралството и на Републиката.

ДЕЛ I

СУДОВИТЕ ВО КРАЛСТВОТО

(VIII – VI ВЕК ПР.Н.Е.)

ДЕЛ II

СУДОВИТЕ ВО РЕПУБЛИКАТА

(VI – I ВЕК ПР.Н.Е.)

ЛИТЕРАТУРА

Abdy, J. T. & B. Walker (1876). *The Institutes of Justinian*. Cambridge: Cambridge University Press.

Alexander, M. C. (1990). *Trials in the Late Roman Republic* (*149 BC – 50 BC*). Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press.

Apasiev, D. (2013). *CORPVS IVRIS CIVILIS ROMANI – About Controversies During the Creation of the Justinian's Codification*. Balkan Social Science Review, Vol. II (BSSR, Dec. / 2013); pp. 7–25. Stip: Faculty of Law, State University "Goce Delcev".

– – – (2013). *The Roman Military Law (I)*. Contemporary Macedonian Defence – International Scientific Defence, Security and Peace Journal; Vol. XIII, No. 25, (Dec. / 13), pp. 115–128. Skopje: Ministry of Defence of the Republic of Macedonia.

– – – (2014). *Imperium Militiae (II)*. Iustinianus Primus Law Review. On-line journal, Vol. 5:1, No. 8, Winter/14, pp. 1–16. Skopje: Faculty of Law "Iustinianus Primus".

Apasiev, D. & Koshevaliska, O. (2015). *Ius Militare – Military Courts in the Roman Law (I)*. International Journal of Science: Basic and Applied Research. Jordan: GSSRR – Global Society of Scientific Research and Researchers.

Apasiev, D. & Stojanov, T. (2015). *Stoicism and its Influence on the Roman Law*. International Journal of Science: Basic and Applied Research. Jordan: GSSRR – Global Society of Scientific Research and Researchers.

Bablitz, L. (2007) *Actors and Audience in the Roman Courtroom*. London and New York: Routledge Publisher [Taylor & Francis Group].

Baron, I. (1925). *Institucije Rimskoga prava*. Zagreb: K.N. Bibliografski Zavod D.D.

Bauman, R. A. (2003). *Human Rights of Ancient Rome*. London and New York: Routledge Publisher.

– – – (1996). *Crime and Punishment in Ancient Rome*. London and New York: Routledge [e-Library 2004].

Berger, A. (1953). *Encyclopaedic Dictionary of Roman Law.* New Series, Vol. 43, Part 2. Philadelphia: The American Philosophical Society (+ DIANE Publishing), [Reprinted 1980 and 1991].

Blagojević, B. T. (1960). *Građanski postupak u Rimskom pravu* (III izdanje). Beograd: Univerzitet u Beogradu i Naučna knjiga.

Blinzler, J. (1959). *The Trial of Jesus*. Cork: E.T.

Boras, M. & Margetic, L. (1980). *Rimsko pravo*. Zagreb: PFZ (Biblioteka „Udzbenici i skripta").

Borkowski, A. & du Plessis, P. (2005). *Textbook on Roman Law* (3rd edition). Oxford: Oxford University Press, [First ed. 1994 and Second ed. 1997].

Brown, P. (1997). *The World of Late Antiquity*. London.

– – – (1988). *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*. Oxford: Oxford University Press.

Buckland, W. W. (1963). *Textbook of Roman Law* (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.

Bujuklić, Ž. (2005). *Forum Romanum – Rimska država, pravo, religija i mitologija*. [Prvo izdanje], (Biblioteka „Priručnici“). Beograd: Centar za publikacija Pravnog fakulteta u Beogradu & Dosije [Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje - 2006].

Burdick, W. L. (1938). *The Principles of Roman Law and Their Relation to Modern Law*. Rochester and New York: The Lawyers Co-operative Publishing Co. (reprint: Clark, New Jersey: The Lawbook, Exchange LTD, 2004).

Bury, B. & Cook S. A., Edwards S., Adcock F. C., Charlesworth M. P., Geoffrey N., Hammond L., Gadd C. J., Boardman J., Lewis D. M., Walbank F. M., Rawson E., Crock J. A., Lintott A. W., Boeman A., Whitby M., Garnsey P., Cameron A., Ward-Perkins B. *The Cambridge Ancient History* (2000). Cambridge: Cambridge University Press.

Cairns, J. W. & Plesis, P. J. (2006). *Beyond Dogmatic – Law and Society in the Roman World* (vol. III). Edinburg University Press.

Cairns, J. W. & Robinson, O. F. - ed. (2001). *Critical Studies in Ancient Law, Comparative Law and Legal History*. Oxford - Portland Oregon: Hart publishing [reprinted: 2002, 2004].

Cherry, R. (1890). *Lectures of the Growth of the Criminal Law in Ancient Communities*. London.

Cicero, M. T. (1994). *The fragmentary speeches* [J. W. Crawford – ed.]. American Philological Association & Oxford University Press.

The Civil Law: Including the Twelve Tables, the Institutes of Gaius, the Rules of Ulpian, the Opinions of Paulus, the Enactments of Justinian, and the Constitutions (2001). Lawbook Exchange Ltd.

Corpus Iuris Civilis (1954). MCMLIV.

Crook, J. (1967). *Law and Life of Rome*. New York: Cornel University Press.

Danilović, J. i Stanojević, O. (1993). *Tekstovi iz Rimskog parva.* Beograd: Pravni fakultet u Beogradu.

Davidson, T. J. S. (1944). *A study in Roman Administrative Law*. (Unknown Binding).

– – – (1912). *Problems of the Roman Criminal Law* (Vol. I and II). Oxford: Oxford Clarendon Press.

Davis, W. C. (---). *The Influence of Wealth in Imperial Rome – Political Corruption and High Finance* (especially under the Later Republic).

Dillon, M. & Garland, L. (2005). *Ancient Rome – from the Early Republic to the Assassination of Julius Caesar*. Taylor & Francis.

Eisner, B. i Horvat, M. (1948). *Rimsko pravo*. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske.

Evans, A. E. (1909). *Roman Law Studies in Livy*. New York: Macmillan Co.

Fantham, E. (2004). *The Roman World of Cicero's 'De Oratore'*. Oxford and New York: Oxford University Press.

Ferguson, A. (1852). *History of the Progress and Termination of the Roman Republic*. New York.

Flavije, J. (1967). *Judejski rat*. Beograd.

Freeman, C. (2004). *Egypt, Greece and Rome – Civilizations of the Ancient Mediterranean*. [Second Edition]. Oxford: Oxford University Press.

Frier, W. B. (1989). *A Casebook on the Roman Law of Delict* [Classical Resources Series]. American Philological Associati - Paperback).

Frier, W. B. & Thomas, A. J. M. (2004). *A Casebook on Roman Family Law* (American Philological Association – “Clasical Resources Series”, Joel Lidov - ed.). Oxford: Oxford University Press.

Gaius (1953). *Institutes* (F. de Zuluetz – text / translation / commentary, 2 vols.).

Gardner, J. F. (1987). *Women in Roman Law and Society* (Paperback).

Gibbon, E. (1827). *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire* – in eight volume (vol. V). Oxford and London: Oxford English Classics.

Greendige, A. H. J. (1901). *The Legal Procedure of Cicero’s Time*. Oxford: Oxford Clarendon Press.

Hadley, J. (1902). *Introduction in Roman Law*. New York.

Hamza, G. (2007). *The Classification (divisio) into ‘Branches’ of Modern Legal Systems (Orders) and Roman Law Traditions*. European Journal of Law Reform, Vol. VIII, №. 4, pp. 361–382. Eleven International Publishing, Sine loco.

Harries, J. (2004). *Law and Empire in the Late Antiquity*. Cambridge University Press.

– – – (1914). *The Institutions or Elements of Justinian*. London.

Horvat, M. (1954). *Rimsko pravo – II dio* (Drugo izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

– – – (1980). *Rimsko pravo* (Deseto izdanje). Zagreb: Školska knjiga.

Ignjatovič, M. (2014). *The Impact of Certain Rules of Roman Public Law (Ius Publicum) on the Contemporary Law*. Proceedings of the First International Scientific Conference ‘Social Change in the Global World’ (Vol. 1). Shtip: State University “Goce Delchev”, Faculty of Law & Center for Legal and Political Research (CLPR).

Institutiones Iustiniani (1954). Recognovit Theodorus Mommsen, Retractavit Paulus [Krueger – ed.]. Berolini: MCMLIV.

Jackson, E. H. (1992). *Latin for Lawyers (One Thousand Latin Maxims With English Translations)*. New York.

Jeans, G. E. (1880). *Life and Letters of Marcus Tullius Cicero*. London: Macmillan Co.

Jocić, L. (1995). *Latinski pravni termini – pravila, izreke, sentence i definicije*. Niš: SKC.

Jolowicz, H. F. (1952). *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jovanović, M. (2002). *Komentar starog rimskog Ius civile* (*Knjiga prva: Leges Regiae*). Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.

– – – (2007). *Komentar starog rimskog Ius civile (Knjiga druga: Lex XII tabularum I-VI*). Niš: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Nišu.

Jovanović, N. i Tvrtković, T. (2003). *Latinski za pravnike / Latinitas iuridica* (drugo izdanje). Zagreb.

Justinian (1987). *Institutes* (Peter Birks, Grant McLeod & Paul Krueger – translators / introduction). Paperback.

– – – (1975). *Institutes* (J. A. C. Thomas – text / translation / commentary).

– – – (1985). *Digest* (Mommsen’s Latin text with parallel translation – ed. A. Watson).

Kandić, Lj. (1973). *Praktikum iz opšte istorije države i prava*. Beograd: NU „Službeni list SFRJ“.

– – – (1977). *Odabrani izvori iz opšte istorije države i prava*. Beograd: IŠP „Savremena Administracija“.

Latinski rečnik: Srpsko-latinski – Latinsko-srpski (2000). Priredivač: Alba Avis. Zemun: JRJ.

Lefroy, A. H. F. (1902). *History and Institutes of Roman Law*. Toronto: Toronto University Press.

Lisičar, P. (1971). *Grci i Rimjani*. Zagreb: Školska knjiga.

Livius, T. (Sine anno). *Ab urbe condita*. Sine loco.

Malenica, A. (1997). *Praktikum iz Rimskog prava* (Prvi tom). Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.

Metzger, E. (2005). *Litigation in Roman Law*. Oxford: Oxford University Press,

Mommsen, T. (1992). *A History of Rome Under the Emperors*. London and New York: Routledge publisher.

Monteskje, Š. L. (1989). *O duhu zakona – Tom I*. Preveo i prilozima opremio: Aljoša Mimica. Predgovor: Aljoša Mimica i Veljko Vujačić. (Edicija „Libertas“). Beograd: Zavod za izdavačku delatnost „Filip Višnjič“.

– – – (1989). *O duhu zakona – Tom II*. Aljoša Mimica - Prev. (Edicija „Libertas“). Beograd: ZID „Filip Višnjič“.

– – – (2004). *Razmatranja o uzrocima veličine Rimljana i njihove propasti*. Prevod s francuskog: Srđan Pavlović. (Edicija „Filozofija“). Beograd: Utopija.

Mousourakis, G. (2007). *A Legal History of Rome*. London and New York: Routledge publisher.

– – – (2003). *The Historical and Institutional Contect of Roman Law*. „Laws of the nations series“. Hampshire / England and Burlington / USA: Ashgate Publishing Limited.

Moyle, J. B. (1889). *The Institutes of Justinian*. Oxford: Oxford Clarendon Press [Reprint: New Jersey: The Lawbook Exchange, Union, 2002].

Nikolić, D. (1997). *Fragmenti pravne istorije* (Drugo, izmenjeno i dopunjeno izdanje). Niš: Institut za pravna I društvena istraživanja Pravnog fakulteta.

O’Connell, R. L. (2010). *The Ghosts of Cannae – Hannibal and the Darkest Hour of the Roman Republic* [Audio-book read by: Alan Sklar]. Tantor Media & Random House Publishing Group & Findaway World LLC (www.playaway.com - Army Library Program).

Onesin, C. (1976). *Rimska magistratura i shvačanje upravne službe kao vršenja vlasti*. Zbornika radova Pravnog fakulteta u Splitu – br. XIII. Split.

Paulo, J. (1987). *Sentencije* (Iulii Pauli – Sententiae ad Finitam). Biblioteka „Latina et Graeca“, Knjiga XX. Zagreb.

Plutarh (1988). *Usporedni životopisi.* (Knjiga III). Zagreb: August Cesarec.

Polojac, M. (2009). *Praktikum za Rimsko pravo (Tekstovi i slučajevi rimskih pravnika iz obligacionog prava)*. Drugo izmenjeno I dopunjeno izdanje. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu & Javno preduzeće “Službeni glasnik”.

Poste, E. (1904). *Institutes og Roman Law by Gaius*. Oxford.

Powell, J. & Peterson, J. (2004). *Cicero the Advocate*. Oxford: Oxford University Press.

Pravna država u Antici – Pro et contra (1998). Edicija: „Srbija - Pravna država“, 26. Beograd: Pravni Fakultet Univerziteta u Beogradu.

Pravni leksikon (1970). Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje. Beograd: Pravna administracija.

Proceedings of the International symposium 'Contemporary law, legal science and the Iustinian's codification' (2004). Volume I and II. Skopje: University „Ss. Cyril and Mathodiuos“, Faculty of law "Iustinianus Primus".

Pugsley, D. (1995). *Justinian's Digest and the Compilers.* Faculty of Law, University of Exeter.

Puhan, I. (1955). *Krivični postupak u Rimskom pravu* (separat iz knjige „Građanski postupak u rimskom pravu“). Beograd: Naučna knjiga.

RIM – Umjetnost, povjest, arheologija (2007). Edizioni Lozzi Roma s.a.s. Rim.

Riznica pravnih izreka – Thesaurus sententiae iuris (2007). Treće izdanje [Biblioteka „Pravni Informator“]. Beograd: InterMex - Software & Comminication.

Robinson, J. J. (1905). *Selections from the Public and Private Law of the Romans*. New York.

Robinson, O. F. (2007). *Penal Practice and Penal Policy in Ancient Rome*. London and New York: Routledge Publisher.

Romac, A. *Izvori rimskog prava – Latisnki teksotvi s prijevodom* (1973). Zagreb: Informator („Pravna biblioteka - Manualia universitatis studiorum zagrebiensis“).

– – – (1975). *Rječnik rimskog prava*. Zagreb: Informator – izdavačka kuća (ed. „Pravni rječnici“).

– – – (1981). *Rimsko pravo.* (Biblioteka: Udžbenici i skripta). Zagreb: PFZ.

– – – (1985). *Rječnik latinskih pravnih izraza – Vademecum iuridicum*. Zagreb: Informator (ed. „Informatorovi Rječnici“).

Sandars, T. C. (1922). *The Institutes of Justinian*. London: Longmans, Green and Co.

Sherman, C. P. (1922). *Roman Law in the Modern World*. USA: New Haven Law Book.

Shotter, D. (2005). *The Fall of the Roman Republic*. London and New York: Routledge Publisher.

Sič, M. (2004). *Odnos Iusa i Legesa od Justinijana do danas.* Proceedings of the International symposium 'Contemporary law, legal science and the Iustinian's codification' (Vol. 1). Skopje: University „Ss. Cyril and Mathodiuos“, Faculty of law "Iustinianus Primus".

Smith, W. (1851). *A School Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Michigan: University of Michigan.

SPECVLVM IVRIS – Roman Laws as a Reflection of Social and Economic Life in Antiquity (2002). [Jean-Jacques Aubert and Boudewijn Sirks - ed.]. Michigan: The University Michigan Press.

Stein, P. (1999). *Roman Law in European History*. Cambridge University Press [2004].

Stojčević, D. (1960). *Rimsko obligaciono pravo*. (Knjiga II – Sveska 2; Treće izdanje). Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Narodne Republike Srbije.

– – – (1979). *Rimsko privatno pravo*. Beograd: Savremena administracija.

Tacit, K. (1970). *Anali* (preveo: L. Crepajac). Beograd.

Tacitus, P. C. *Annales*. Sine anno, sine loco.

Tarwacka, A. (2009). *Romans and Pirates – Legal Perspective*. Warszawa: Wydawnictwo & Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Tellegen-Couperus, O. (2003). *A Short History of Roman Law*. London and New York: Routledge Publisher.

Thomas, J. A. C. (1976). *Texbook of Roman Law*. Sine loco.

Tomkins, F. & Lemon, W. (1869). *Commentaries of the Roman Law*. London.

Ulpijan (1987). *Knjiga Regula* (Ulpiani – Regularum Liber Singularis). Biblioteka „Latina et Graeca“, Knjiga XI. Zagreb: VPA.

Versteeg, R. (1990). *Essential Latin for Lawyers*. Carolina Academic Press (Paperback).

Vincenti, L. (1976). *Cezar.* [Biblioteka „Osvajači“]. Zagreb: IP Alfa.

Walker, B. (1881). *Selected Titles from the Digest*. Cambridge: Cambridge University Press.

Walton, F. R. (1920). *Historical Introduction of the Roman Law*. Edinburg.

Watson, A. (1991). *Roman Law and Comparative Law*. Athens and London: The University of Georgia Press (Paperback).

Wolf, H. J. (1951). *An Historical Introduction of Roman Law*. Oklahoma: Oklahoma University Press.

Woods, A. (2009). *The Class Struggle in the Roman Republic*. Sine loco.

Yakobson, A. (1999). *Elections and Electioneering in Rome – A Study in the Political System of the Late Republic*. Sine loco: Franz Steiner Verlag.

Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu – Spomenica prof. dru. Anti Romcu (1987). [God. 37 / Br. 5-6]. Zagreb.

Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu (1994). [God. 31 / Broj 1-2]. Split–Rujan: Pravni fakultet Sveučilište u Splitu.

Šarac, M. i Lučić, Z. (2006). *Rimsko privatno pravo*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Šarkič, S. i Popović, D. (1996). *Veliki pravni sistemi i kodifikacije*. Beograd: Izdavačka kuća „Draganić“.

Абашидзе А. Х. и Шавырина, Т. Г. (2004). *Латинские юридические термины и выраженија (Словарь-справочник)*. Москва: Издательство Российского университета дружбы народов & Российская Ассоциация Содействия ООН.

Аврамовић, С. (1994). *Општа правна историја – I део.* (Треће допуњено издање). Београд.

Андреев, М. Н. (1958). *Римско частно право.* София: Државно издателство „Наука и изкуство“.

Апасиев, Д. (2009). *Скриеното Ius publicum во македонското уставно право – Конституционални елементи на современите правни системи реципирани од Римското јавно право.* Зборник во чест на Тодор Џунов. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет „Јустинијан Први“.

– – – (2010). *Јавноправни институти на Римското право реципирани во денешните правни системи* (магистерски труд). Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ.

– – – (2010). *Ius naturale – Поздаборавениот правец во философијата на правото*. Годишен зборник 2010 (Yearbook/10, Vol. II). Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Правен факултет.

– – – (2010). *За плебејската идеологија*. Зборник ‘Социјализмот во XXI век: минато – сегашност - иднина’. Скопје: СПМ.

– – – (2012). *Римското воено право.* Годишен зборник на Правниот факултет при државниот Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип 2011/2012. (Yearbook 2011/12 - Faculty of Law, Goce Delcev University – Stip). Volume III, Год. 3. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“.

– – – (2015). *Римско право – Скрипта (I)*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ [Е-Библиотека].

– – – (2015). *Римско право – Практикум (I).* Штип: УГД [Е-Библиотека].

– – – (2016). *Римско судско право: Правосудниот систем во времето на Кралството*. Скопје: Magna Carta [Едиција: Правна романистика].

– – – (2017). *Антички правни споменици – хрестоматија* (во две изданија). Скопје: Magna Carta [Едиција: Правна историја].

– – – (2019). *Римско право – Скрипта II*; Штип: УГД [Е-Библиотека].

– – – (2019). *Римско право – Практикум II*; Штип: УГД [Е-Библиотека].

Апасиев, Д. и Амповска, М. (2014). *Еволуција на ноксалната одговорност од римското право во одговорност за друг во современото македонско право*. Зборник од Втората меѓународна научна конференција „Влијанието на научно-технолошкиот развиток во областа на правото, економијата, културата, образованието и безбедноста во Република Македонија“. Скопје: Универзитет Евро-Балкан – Институт за дигитална форензика.

Апасиев, Д. и Игњатовић, М. (2015). *Quaestio Maiestatis – Суђење пред Мајестатском квесцијом као редовним римским кривичним судом*. Зборник радова „The Legal System and Protection against Discrimination – Collection of papers“ (Vol. I). Косовска Митровица: Универзитет у Приштини (Косово), са привременом седиштем у Косовској Митровици.

Апулеј, Л. М. (2003). *Златното магаре или Метаморфози*. (Превод од латински, предговор и белешки: Весна Димовска – Јањатова). Библиотека „Меридијани“. Скопје: Култура.

Борковски, Е. и ду Плесис, П. (2009). *Учебник по Римско право* (III издание). [Превод од англиски: Елена Витанова]. Скопје: Просветно дело АД.

Брандон, С. Г. Ф. (1988). *Судењето на Исус од Назарет*. [Превод од англиски: Татјана Панова]. Скопје: Мисла.

Бујуклић, Ж. (2012). *Римско приватно право* [Друго измењено и допуњено издање]. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Бужаровска, Г. и Наумовски, Г. (2009). *Кривичната постапка во Римското право*. Зборник во чест на Стефан Георгиевски. Скопје, Правен факултет „Јустинијан Први“.

Вајс, А. и Кандиќ, Љ. (1971). *Општа историја државе и права*. Београд: Савремена администрација.

Вотсон, А. (2000). *Правни Транспланти – Приступ упоредном праву*. [Прев. Силва Митровић]. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду – Институт за упоредно право.

Гордли, Џ. (2009). *Основи на приватното право (сопственост, деликт, договор, стекнување без основ)*. [Превод од англиски: Александра Петковска]. Скопје: Просветно дело АД.

Графский, В. Г. и Золотухина Н. М., Мамут Л.С., Нерсесянц В. С., Сюкияйнен Л. Р. (2001). *История политических и правовых учений*. [Учебник для вузов – 2-е изд., стереотип; „Юриспруденция“]. Москва: Издательская группа НОРМА – ИНФРА М.

Гризо, Н. и Ристески, К. (1992). *Од историјата на воените идеи*. [Библиотека „Идеи“]. Скопје: Култура.

– – – (1996). *Воените вештини во времето на Римската Република и Царството*. Зборник во чест на Иво Пухан. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Правен факултет.

Денио, Е. (2006). *Рим, од град-држава до Царство – Институции и политички живот*. [Библиотека „Меридијани“]. [Превод од француски: Марија Станковска]. Скопје: Култура.

Дигесты Юстиниана (2002). (DIGESTA IVSTINIANA) – Том II / Volumen Secundum (Книги V-XI / Libri V-XI). Ответственный редактор: Л.Л. Кофанов. [Група уредници и преведувачи]. Москва: Центр изучения Римского права - Centrum Iuris Romani Investigandi, Юридический Факультет - Facultas Iuridica, Московский Государственный Университет им. „М.В. Ломоносова“ - Publica Universitas Studiorum Moscoviae “Lomonosov”; Российская Академия Наук - Academia Scientiarum Russiae; Институт всеобщей истории - Institutum Historiae Universalis; “Статут” & Золотая колекция “Консультант Плюс”.

Димовска, В. и Џукеска Е., Бузалковска-Алексова М., Чешларов М. (2002). *Liber latinus I*. Скопје: Алби.

Димовска, В. и Чешларов, М. (2002). *Liber latinus II*. Скопје: Алби.

Дјаков, В. Н. и Ковалев, С. К. (1980). *Историја на Стариот свет* [Книга прва и Книга втора]. Скопје: Универзитет во Скопје.

Дјунан, Ж. и Пишона, П. (2007). *Римско право – Речник на основните термини*. София: Ciela – Софт енд паблишинг.

Дождев, Д. В. (1996). *Римское частное право* [*Учебник для вузов*]. Москва: Издательская група “Инфра М - Норма”.

ДРЕВНЕЕ ПРАВО – IVS ANTIQVVM [I] (1996). Москва: Московский Государственный Университет им. М. В. Ломоносова – Юридический Факультет [Центр изучения Римского права] & Российская Академия Наук – Институт всеобщей истории & Спарк.

Ѓуркова, О. (2010). *Казнена постапка за коруптивните кривични дела во Римското право*. Скопје: Алфа 94.

– – – (2010). *Влијанието на римскиот казненоправен систем врз модерните казнени системи*. Годишен зборник 2010 (Yearbook/10, Vol. II). Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, Правен факултет.

Зборник во чест на Иво Пухан (1996). Скопје: Правен факултет, УКИМ.

Институции Юстиниана (1998). [Перевод: Д. Расснера]. Москва: Институт всеобщей истории; Российская Академия Наук; Юридический Факультет, Московский

Государственный Университет им. „М.В. Ломоносова“; Центр изучения Римского права & Издательство „Зерцало“.

Камбовски, В. (2006). *Казнено право – Општ дел*. [Трето изменето издание]. Штип: „2-ри Август С“.

Камиловска-Зороска, Т. (2004). *Римската граѓанска постапка и нејзиното влијание врз современата граѓанска постапка*. Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум ‘Современото право, правната наука и Јустинијановата кодификација’ [Том II]. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.

Кикерон, М. Т. (1994). *Говори против Катилина*. [Превод од латински: Љубинка Басотова]. Скопје: Метафорум.

– – – (2005). *За должностите – De officiis*. [Поредица „Монади“]. [Превод од латински и белешки: Светлана Кочовска; Предговор: Весна Димовска-Јањатова]. Скопје: Магор.

– – – (2003). *Филозофски расправи: За крајностите на доброто и злото + Тускулански расправи*. [Библиотека „Сфинга“]. [Превод од латински: Љубинка Босотова; Поговор: Кирил Темков]. Скопје: ИЦ Три.

Кофанова, Л. Л. и Чаплыгиной, Н. А. (1994). *Религия и община в Древне Риме*. Москва: Российская Ассоциация Антиковедов & Российская Академия Наук – Институт всеобщей истории.

Кузманова, Л. (2007). *Речник на латински правни изрази*. Скопје.

*Латински цитати – Florilegium Adagiorum Sententarium Proverbiorum Gnomarium (*2005). [Библиотека „Кербери на душата“]. Приредила: Виолета Костеска-Петреска. Скопје: Ѓурѓа.

Леки, Р. (2007). *Сципион.* [прев. Ромео Ширилов]. Скопје: Клуб Матица Македонска.

Ливиј, Т. (2000). *Од основањето на градот Рим* – Книги I и II. [Превод, предговор и белешки: Весна Каплаковска]. Скопје & Мелбурн: Книгоиздателство „Матица Македонска“.

Мала општа енциклопедија – I и II (1959). [Група автори]. Београд: Издавачко предузеће „Просвета“.

Маленица, А. (1996). *Римско право* [Друго измењено и допуњено издање]. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.

Маленица, А. (1996). *Владеењето на правото во Римската републиканска Civitas и во Римската Империја*. Зборник во чест на Иво Пухан. Скопје: УКИМ, Правен факултет.

– – – (2004). *Актуелноста на Јустинијановиот институционален модел*. Зборник ‘Современото право, правната наука и Јустинијановата кодификација’ [Том I]. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“.

Машкин, Н. А. (1995). *Историја на Стариот Рим*. [Библиотека „Универзум“]. Скопје: Зумпрес.

Мирковић, М. (2002). *Римска држава под краљевима и у доба Републике {753 – 27. пре Хр.]: Историја и институције*. Београд: Досије.

– – – (2003). *Римска држава у доба Принципата и Домината [27. пре Хр. – 337. н.е.]: Од Августа до Константина*. Београд: Досије.

Митевски, В. (2001). *Античка епика – Хелада и Рим*. Скопје: Матица Македонска.

– – – (2007). *Хеленизам и Рим*. [Едиција „Античка филозофија“]. Скопје: Матица.

– – – (2010). *Доцна Антика*. [Едиција „Античка филозофија“]. Скопје: Матица.

Мишулин, А. В. *Историја на Стариот свет*. Скопје: Силсонс, Sine anno.

Наумовски, Г. (2009). *Декретот на Лукиј Ајмилиј Паул Македоник – пример од правната епиграфија*. Зборник во чест на Тодор Џунов. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“.

– – – (2011). *Основните институти на Римското кривично право*. Зборник во чест на Ѓорѓи Марјановиќ. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“.

Николас, Б. (2009). *Вовед во Римско право* – со предговор, ревидирана биографија и речник на латински поими од Ернест Мецгер. [Превод од англиски: Наташа Алексовска, Рената Георгиевска и Билјана Митовска]. Скопје: Просветно дело АД.

Николић, Д. (1995). *Фрагменти правне историја* [прво и друго издање]. Ниш.

– – – (2005). *Упоредна правна историја*. Ниш: СВЕН.

– – – (2007). *Општа историја права*. Ниш: СВЕН.

Новицкий, И. Б. (2000). *Основы Римского гражданского права – Лекции* [*Учебник для вузов*]. Москва: Московский Государственный Университет имени М. В. Ломоносова – Юридический Факультет & Издательство “Зерцало”.

– – – (2009). *Римское право* (*Учебник*) [оригинално издание 1948]. Москва: Волтерс Клувер [Wolters Kluwer].

Новицкий, И. Б. и Перетерский И. С., Краснокутский В. А., Розенталь И. С., Флейшиц Е. А. (1999). *Римское частное право* (*Учебник*). Москва: Юриспруденция.

Острогорски, Г. (1998). *Историја Византије*. [Библиотека „Посебна издања“, Књига бр. 75]. Београд: Народња књига – Алфа.

Пантел, П. Ш. – ур. (2011). *Историја на жените на Западот (Том I) – Од антички божици до христијански светици*. [Уредници на едицијата: Жорж Диби и Мишел Перо]. Скопје: Филозофски факултет – Институт за родови студии и Евро-Балкан Прес.

Петковић, Ж. (2013). *Auctoritas maiorum у Галеријевом едикту из 311 године*. Београд: Старинар, LXIII.

Плутарх (1990). *Славни ликови Антике I и II – Избор из ‘Упоредних животописа’.* [Библиотека „Античка књижевност“]. Нови Сад: Матица Српска.

Поленак-Аќимовска, М. (1990). *Римското право и развојот на правото на сопственост*. Скопје: Студентски збор.

Поленак-Аќимовска, М. и Бучковски, В. (2000). *Избор на текстови од римското право* [II издание]. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“ – УКИМ [IV изд. – 2008].

Поленак-Аќимовска, М. и Бучковски В., Наумовски Г. (2007). *Универзалноста на римското право (едукација, правни системи, европско право)*. Жива антика. Скопје: Институт за класични студии, Филозофски факултет, УКИМ.

Поленак-Аќимовска М. и Бучковски В., Наумовски Г., Апасиев Д., Андоновски Ј. (2019). *Реторика: историски и современи аспекти.* Скопје: Арс Ламина.

Поповска, Б. (2005). *Историја на правото – I*. Штип: „2ри Август С“.

Правна енциклопедија – Том I и II (1985). [Редакциски одбор]. Београд: Савремена администрација.

Проева, Н. (1997). *Студии за Античките Македонци*. [Библиотека: HISTORIA ANTIQUA MACEDONICA - monographiae, Посебни изданија, Книга 5]. Скопје: Macedonia Prima.

Прокопиј, К.(2007). *Тајната историја.* [Превод: Виолета Костеска-Петреска]. [Библиотека „Строго доверливо“ - независни изданија]. Скопје: Ѓурѓа.

Пухан, И. (1957). *Администрација добара по прописима Римског права*. Годишник на Правниот факултет во Скопје, Том III, 1956/57. (Annuaire de la Faculté *de droit de Skopje*, Vol. III, 1956–1957). Скопје: Правни факултет.

– – – (1960). *Римско право I.* Скопје: Универзитет во Скопје.

– – – (1961). *Римско право II.* Скопје: Универзитет во Скопје.

– – – (1973). *Римско право*. [III изменето и дополнето издание]. Превод од српско-хрватски: Слободанка Стерјоска. Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“.

Пухан, И. и Поленак-Аќимовска, М. (1991). *Римско право* (*основен учебник*). Скопје: Универзитет „Кирил и Методиј“ [II издание, 1996] [III издание, 2001]..

– – – (1999). *Римское право.* Москва: МГУ Ломоносов, „Зерцало“.

– – – (2008). *Римско право* [IV издание]. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“.

Пухан, И. и Поленак-Аќимовска М., Бучковски В., Наумовски Г. (2014). *Римско право*. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“.

Радбрух, Г. (2008). *Филозофија на правото*. [Превод од германски и предговор: Ѓорѓи Марјановиќ]. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“.

Размоски, Б. (2011). *Системот на казни во Римското право – со посебен осврт на parricidium како институт на римското право* [магистерски труд]. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“.

Римска поезија – Избор (2012). Превод од латински и белешки: Љибинка Басотова. Скопје: Панили.

Ростовцев, М.(1990). *Историја Старог света – Грчка и Рим* [Второ издање]. Нови Сад: Матица Српска.

Русо, Ж. Ж. (1978). *Општествениот договор или Начела на државното право*. [Едиција „Марксизам, општествени науки, работничко движење“]. Превод од француски: Јован Таковски. Скопје: Мисла.

Светониј, Г. Т. (2001). *Дванаесетте римски цареви*. [Превод од латински и белешки: Весна Димовска - Јањатова и Војислав Саракински]. Библиотека „Меридијани“. Скопје: Култура.

– – – (2013). *Дванаесетте римски цезари*. [Превод од латински: Виолета Костеска – Петреска]. Библиотека „Воскреснати богови“. Скопје: Ѓурѓа.

Сенека, Л. А. (2003). *За гневот – De ira*. [Превод од латински и коментари: Биљана Чалоска-Караевска]. Поредица „Монади“. Скопје: Магор.

– – – (2008). *Писма до Лукилиј* [Превод од латински и коментари: Биљана Чалоска-Караевска]. Библиотека „Идеи“. Скопје: Култура.

– – – (2009). *Отиквувањето на Божествениот Клаудиј*. [Превод од латински и коментари: Наталија Поповска]. Едиција „Алфа“. Скопје: Или-или.

Силјановска-Давкова, Г. (1998). *Homo religiosus помеѓу верата и државата*. Зборник на трудови – Јавно и приватно право. Скопје: УКИМ, Правен факултет.

Современото право, правната наука и Јустинијановата кодификација – Том I и II (2004). Зборник на трудови од меѓународен симпозиум. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ.

Станоевич, О. (1988). *Историја политичких и правних институција – I (Стари Исток и Грчка)*. Треће допуњено издање. Београд: Научна књига.

– – – (2006). *Римское право*. Россијскаја Академија Правосудија.

Станојевић, О. и Јовановић, М. (2008). *Латински за правнике*. [Десето издање]. (Библиотека „Приручници", Књига 15). Београд: Правни факултет - Универзитета у Београду и Јавно предузеће „Службени гласник".

Стојановски С. - ур. и Кошевалиска О., Апасиев Д., Максимова Е., Шутова М., Тодорова Б. (2020). *Семејно насилство* [монографија]. Штип: Универзитет „Гоце Делчев".

Стојчевиќ, Д. (1960). *Римско облигационо право.* Београд.

Такит, П. К. (1999). *Германија + Агрикола*. [Превод, предговор и белешки: Весна Димовска – Јањатова и Војислав Чанчаревиќ]. Библиотека „Класика". Скопје: Култура.

– – – (2005). *Анали* [Превод од латински и поговор: Љубинка Басотова; Предговор: Војислав Саракински]. Библиотека „Сфинга". Скопје: Три.

Тацит, К. (1970). *Анали*. [Коло LXIII, књига 422]. Београд: Српска књижевна задруга.

Томас, Ф. (2004). *Bona fides – римските вредности и правната наука*. Зборник на трудови од меѓународниот симпозиум 'Современото право, правната наука и Јустинијановата кодификација (Том I)'. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први".

Флавије, Ј. (2008). *Јудејске старине* [Превео са енглеског издања: Владин Добривојевић; Уредник: Владан Крстић]. Београд: Двери.

Хвостов, В. М. (1996). *Система римского права (Учебник)*. Москва: Издательство „Спарк" [по четвертому изданию 1908 года].

Цимерман, Р. (2009). *Облигационо право – Римски основи на граѓанската традиција*. [Превод од англиски: Елена Витанова]. Скопје: Просветно дело АД.

Цицерон, М. Т. (2002). *Закони*. Београд: Плато.

Шаркиќ, С. и Маленица, А. (1994). *Правне теорије и институције Антике – Том 1* [Едиција: Universitas studiorum – Neoplantensis]. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду - Правни факултет Нови Сад.

Шкариќ, С. и Иванов, Ѓ. (2006). *Политички теории – Антика*. Скопје: УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први" [Политички студии].

Шкариќ, С. и Силјановска-Давкова, Г. (2007). *Уставно право*. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први".

Шредер, Ф. К. (2010). *Основи на правото – Казнено процесно право*. [Едиција: „Превод на 500 стручни и научни книги и учебници]. Превод од германски: Арс студио. Скопје: АрсЛамина.

БИОГРАФИЈА

Димитар Апасиев (1983) е роден во тогашен Титов Велес, СФР Југославија. Дипломирал, магистрирал и докторирал на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при најстариот и прворангиран македонски Државен универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, отсек: Правни студии, потпрограма: Римско право. Неговата магистерска теза носи наслов „Јавно-правни институти на Римското право реципирани во денешните правни системи“; а докторската дисертација „IUDICIA PUBLICA – Римското кривично процесно право (со посебен осврт на правосудниот систем во времето на Републиката)“.

Неговиот континуиран просечен успех постигнат на прв, втор и трет циклус студии е 10.00 (десет) – без ниту еден преполаган испит во текот на школувањето. Носител е на наградите: *Златен Цицерон* – како двократен апсолутен победник на традиционалните Ораторски вечери „Иво Пухан“; *Плакета Јустиција* за најдобар постигнат успех на правни студии – како првенец на повеќе генерации; јубилејната Деветоноемвриска *награда проф. д-р Ѓорѓи Шоптрајанов* за најдобар студент на општина Велес и уште десетина други.

Пет години работел како демонстратор на скопскиот Правен факултет „Јустинијан Први“ при УКИМ; три години бил помлад асистент на штискиот Правен факултет при државниот Универзитет „Гоце Делчев“; една година бил асистент-докторант; пет години бил доцент, а моментно (2024) е биран во звањето *вонреден професор* на Правниот факултет при УГД – Катедра за граѓанско право. Предава: Римско право, Историја на правото, Философија на правото и Судска реторика.

Бил на студиски престој на најдобриот руски Државен универзитет „Ломоносов“ (Москва), а бил *стипендист* на Министерството за образование и наука на РМ (четири години); на Фондацијата за талентирани студенти „Коле Неделковски“ (две години); на European Public Law Center (Kikones Programme за млади правници); како и на Россотрудничество (Программа: Новое Поколение).

Негов научен интерес првенствено е правната романистика и правно-историските, правно-философските и јавно-правните науки, како и други сродни јуристички дисциплини. Има учествувано на преку стотина домашни и меѓународни *симпозиуми*, научни расправи, стручни собири, конференции, средби, смотри, семинари, летни и зимски школи, кампови, промоции, обуки, презентации, трибини, панел-дискусии, тркалезни маси и јавни дебати од различни области на правото – во земјата и странство (Русија, Турција, Грција, Бугарија, Хрватска, Србија и др.).

Учествувал во неколку научно-истражувачки проекти и има објавено десетина книги и монографии, во коавторство со видни наши професори и академици; како и над 60-на статии, односно, научни и стручни *трудови*, поглавја, прикази на книги, истражувачки студии и есеи. Има преведено и редактирано десетици стручни текстови за разни општествени теми од познати теоретичари – и тоа од англиски, руски, бугарски и српско-хрватски јазик.

Пред и по полагањето на правосудниот испит, тој е член на повеќе работни тела, комисии, мрежи, стручни платформи и бази на податоци, со креирани акаунти и професионални open access профили. Бил *правен консултант* и советник за цивилно-правни прашања на неколку правосудни државни органи, синдикати, граѓански здруженија, неформални активистички иницијативи и општествени движења. Негови ставови и коментари – во форма на писма, изјави, колумни и интервјуа за важни општествено-политички прашања – се објавени во скоро сите македонски пишани и електронски медиуми.

Бил избран за пратеник во Собранието на Република Македонија, во два мандата (2020-), а бил и претседател на парламентарната Постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот.

Досегашни изданија на авторот:

Семејно насилство [монографија] (коавтори: С. Стојановски - ур., О. Кошевалиска, Е. Максимова, М. Шутова и Б. Тодорова). Штип: Универзитет „Гоце Делчев“, 2020.

Римско право – Скрипта II; Штип: УГД [Е-Библиотека], 2019.

Римско право – Практикум II; Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ [Е-Библиотека], 2019.

Реторика: историски и современи аспекти (коавтори: М. Поленак - Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски и Ј. Андоновски). Скопје: Арс Ламина, 2019.

Антички правни споменици – хрестоматија (во две изданија). Скопје: Magna Carta [Едиција: Правна историја], 2017.

Римско судско право – I: Правосудниот систем во времето на Кралството. Скопје: Magna Carta [Едиција: Правна романистика], 2016.

Римско право – Практикум (I). Штип: Универзитет „Гоце Делчев“ [Е-Библиотека], 2015.

Римско право – Скрипта (I). Штип: УГД [Е-Библиотека], 2015.

Работни спорови – позитивни примери од судската пракса (коавтори: И. Михајловска, А. Ковачевски, И. Мишевски, С. Бошковски, С. Карапанчев и Г. Секулоски). Скопје: ДСП „Ленка“, 2011.

Социјализмот во XXI век – Минато, сегашност, иднина (коавтори: М. Ѓурчинов, С. Шкариќ, Љ. Цуцуловски и Б. Ванковска). Скопје: СПМ, 2010.

Обезвреднување на трудот – Анализа на трудово-правната легислатива во периодот на транзицијата (коавтори: З. Савески, А. Ковачевски и К. Василев). Скопје: ДСП „Ленка“, 2010.

The Name Issue: Greece and Macedonia (with S. Skaric & V. Patchev). Skopje: Matica Makedonska, 2009.

Спорот за името – Грција и Македонија (коавтори: С. Шкариќ и В. Патчев). Скопје: ЈП „Службен весник на РМ“, 2008.

Во пресрет на Десеттата ораторска вечер – Иво Пухан [ур.]. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ (Јубилеен зборник по повод 55 години од основањето на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при УКИМ), 2006.

Контакт: dimitar.apasiev@ugd.edu.mk
http://www.ugd.academia.edu/DimitarApasiev

ISBN: 978-608-277-074-1